

2004. – 196 с.

2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 208 с.
3. Вища освіта в Україні : навчальний посібник / [В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін.] / за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К. : Знання, 2005. – 327 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Закон України “Про вищу освіту” № 2984 ІІІ – від 17.01.2002 // Законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – С. 168-221.

Анотація

У статті розглядається проблема використання значного потенціалу національних цінностей у процесі формування творчої особистості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Аннотация

В статье рассматривается проблема использования потенциала национальных ценностей в процессе формирования творческой личности будущих воспитателей детских дошкольных учреждений.

Summary

The problem of usage of the important potential of the national values in the process of forming the creative person of future teachers of the pre-school institutions is analyzed in the article.

Ключові слова: творча особистість майбутнього вихователя, національні цінності, педагогічні засоби стимулювання активності та творчого розвитку студентів.

Ключевые слова: творческая личность будущего воспитателя, национальные ценности, педагогические средства стимулирования активности и творческого развития студентов.

Key words: the creative person of future teachers, national values, pedagogic means of activity and creative progress of students.

Подано до редакції 17.03.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Танько Т.П.

УДК 37.015.3

© 2011

Якубовська С.С.

ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Забезпечення якісної вищої освіти є одним з головних завдань сьогодення, для виконання якого, ефективним є використання компетентнісного підходу в професійній підготовці фахівців. Основні положення компетентнісного підходу – це побудова стандартів вищої освіти нового покоління на основі професійної спрямованості; необхідність переходу від кваліфікаційної характеристики до компетенції, яка дозволяє людині знаходити рішення в будь-яких професійних і життєвих ситуаціях, що уможлиблює діяльність освіченої особистості незалежно від локального чи глобального ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Джерельна база з проблем застосування компетентнісного підходу в педагогіці представлена різними підходами. Зокрема, проблемам професійної підготовки магістрів на основі компетентнісного підходу присвячені праці С.О.Сисоєвої [7], теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу розглядає І.Д.Бех [3], порівняльний аналіз діяльнісного і компетентнісного підходу здійснює Ю.В.Сухарніков [8], європейської концепції компетентнісного підходу та проблем реалізації її в Україні торкається в своїх публікаціях В.І.Луговий [5], модель формування фахової компетентності у майбутніх випускників технічних ВНЗ представляє В.А.Петрук [6].

Формулювання цілей статті... Проблема застосування компетентнісного підходу у вищій школі є актуальною, так як, на думку вчених, сприяє подоланню традиційних когнітивних орієнтацій професійної освіти, приводить до нового її змісту, методів і технологій. Але шляхи застосування його в професійній підготовці магістрів вищих технічних навчальних закладів, зокрема, для формування базових компетенцій як основи для професійних, ще недостатньо досліджені. Тому метою даної публікації є визначення ролі психолого-педагогічної підготовки магістрів у формуванні ключових (базових) компетенцій як складових загальної компетентності фахівця.

Виклад основного матеріалу дослідження... Компетентнісний підхід в професійній підготовці фахівців – це спрямованість педагогічного процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних (професійних) компетентностей особистості. Результатом такого процесу виступає загальна компетентність людини, що є сукупністю ключових компетентностей або інтегрована характеристика особистості, яка сформована у процесі навчання й містить знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості.

Поняття “формування” у педагогіці розглядається як результат розвитку людини, пов’язаний з цілеспрямованими змінами через виховання, освіту і навчання [1, с. 43]. Процес формування ключових (базових) компетенцій в професійній підготовці майбутніх фахівців, особливо у вищих технічних навчальних закладах, є дуже важливими. Адже нові життєві обставини вимагають орієнтації вищої освіти на всебічний розвиток особистості фахівця в процесі його підготовки. Тому, на думку В.Г.Кременя [9], в умовах глобалізації саме особистісно орієнтована освіта виходить на перший план.

На думку В.П.Андрущенка [2, с. 12] у зв’язку зі зміною життя іншою має стати й система підготовки особистості до життя. Очевидно, мають змінитися роль освіти і виховання. В епоху глобалізації найвпливовішими факторами соціальної динаміки стають інформація, наука і освіта. Конкурентоспроможною в майбутньому буде людина, яка опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена і практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному та світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки й інформаційних технологій.

Фундаментальною має бути загальна і професійна освіта. Фундаменталізація освіти – відповідь на виклик глобалізації і одночасно умова зростання суспільства, нації і держави. Високі технології пов’язані насамперед з дисциплінами фізико-математичного і хіміко-біологічного профілю. Але глобалізація – річ жорстока і невідворотна. Зупинити її неможливо. Однак «зберегти цивілізоване обличчя» – людське, культурне, людяне – не лише можливо, а й необхідно. Найважливіший інструмент для цього – освіта. Вона мусить бути орієнтована на особистість. Ось чому поняття “глобалізація” має бути тісно пов’язане з поняттям “гуманізація”.

Гуманізація освіти має багато вимірів. Вона охоплює сферу управління (і тут ми говоримо про його демократизацію, перехід до державно-громадської форми управління); стосунки між викладачами та студентами (вони мають розгортатися як партнерські); організацію навчально-виховної діяльності (право вибору курсу, форми навчання, мобільність викладачів і студентів) тощо.

Вищезазначене набуває особливої актуальності в процесі підготовки фахівця технічного ВНЗ.

В.П.Андрущенко виділяє такі взаємопов’язані аспекти цього явища:

Перший з них – забезпечення людиноцентризму дисциплін природничо-технічного профілю. Їх зміст має бути перебудований у такому контексті, щоб у процесі підготовки фахівця високої техніко-технологічної якості одночасно формувались гуманістичний світогляд і культура, моральні та естетичні цінності, любов до батьківщини і повага до народів та культур світу. Техніко-технологічний екстремізм, сформований епохою науково-технічного прогресу, має поступитись місцем гуманістичному світогляду. Не людина для техніки, а навпаки — техніка для людини, таким має стати лейтмотив природничо-технічної освіти в сучасному глобалізаційному суспільстві;

Другий аспект стосується дисциплін гуманітарного профілю. Ідеал відкритого демократичного суспільства, дійсних прав і свобод людини для багатьох залишається Еверестом, для підкорення якого (в межах колишньої методологічної і світоглядної парадигми) немає ні сил, ні можливостей. Нові ж підходи освоюються занадто повільно. Ми боїмося самостійної думки, намагаємося втекти від неї, “заховатись у натовпі”. Ця своєрідна екзистенційна ситуація “втечі від свободи” обертається втечею від людини, від себе, від людських цінностей. Повернення до них – нагальна вимога гуманізації освіти у глобалізаційному суспільстві, причому не лише технічної, а й гуманітарної [2, с. 15].

Європейські фахові мережі в процесі діалогу та консультацій сходяться на тому, що базовими принципами, які становлять основну концепцію освітньої якості, є:

- значущість і доцільність (для студентів щодо отримання роботи й повноцінного життя, самореалізації й самодостатності, а також для роботодавців, суспільства загалом);
- порівнюваність і сумісність (на підставі узгоджених та чітко сформульованих загальних і специфічних компетентностей);
- прозорість і зрозумілість результатів, процесу, ресурсів, навчання, забезпечення якості, баз даних;
- мобільність (основа академічної мобільності студентів);
- привабливість (для студентів різних країн і регіонів) та конкурентоспроможність (формування компетентностей, потрібних і достатніх для успішного особистого, професійного і громадянського життя) [5, с. 21].

Таким чином, відповідно до компетентнісного підходу акценти зміщуються з освітнього процесу на результат освіти – результат важливіший, ніж спосіб його здобуття.

Головним показником ефективності навчання мають стати не просто сума знань, які студент засвоїв у процесі перебування у ВНЗ, а здатність до їх самостійного здобуття, до самонавчання, вміння користуватися джерелами і засобами інформації, постійно підвищувати рівень своєї освіти.

Водночас національні системи освіти (не втрачаючи своєї національної специфіки!) мають перебудуватись у контексті загальних світових тенденцій, принципів, стандартів її розвитку. Освіта має навчитись формувати людину, конкурентоспроможну не лише у вітчизняному, а й у світовому виробничому та соціокультурному

середовищі. “Наші” ж поки що не вміють подати себе на ринку праці, показати (і продати!) свої потенційні можливості, не мають необхідних для конкурентного середовища здорового прагматизму, настирливості. Наша система освіти не навчає їх “розумного егоїзму”, без якого в системі ринкових відносин людині робити нічого [2].

На думку І.Д.Беха, компетентнісний підхід має асимілювати особистісно орієнтований підхід, адже, по-перше, одиницею особистісного розвитку суб’єкта вважає його вчинок, що мотивується певною морально-духовною цінністю як самовартісною формою активності, тому лише за нього можна без будь-яких застережень говорити про духовно-практичне освоєння суб’єктом світу і його – суб’єкта – морально-духовну практику стосовно світу людей і світу речей. По-друге, він забезпечує морально-духовний розвиток суб’єкта, а не його пристосування до умов навколишнього середовища. По-третє, особистісно орієнтований підхід до виховання, ґрунтуючись на механізмах свідомості й самосвідомості, веде до виховання в людини вищих сенсів життя, на які орієнтована її життєдіяльність [3, с. 27]. Сьогодні спостерігається тенденція до виділення вищих цінностей у розумінні загальнолюдського. У цьому контексті Т.Г.Калюжна [4, с. 103] виділяє такі субстанції, як життя, свобода, цінність індивідуальності, творчість: життя – в його індивідуальному, родовому, планетарно-космічному вимірі. Ця цінність іманентно охоплює цінності самозбереження особистості (здоров’я, захищеність) і суспільства (мир, безпека з її складовими – екологією, політикою, економікою); свобода – узагальнений образ цінностей соціального ладу, політичних, правових цінностей (справедливість, стабільність, толерантність, незалежність, правова захищеність особистості й духовних цінностей – повага свободи іншої людини, її внутрішнього світу тощо); цінність індивідуальності – цінності самоствердження й самореалізації особистості (соціальний статус, можливості, бажаний образ Я, честь, гідність, доброта та ін.), спілкування (дружба, любов, довіра, вірність) і моральні цінності (обов’язок, совість); творчість – цінності діяльності (праця, творення, пізнання, істина споглядання, уявлення, мрії, інтелект, гра, тощо) та естетичні цінності (краса і велич).

Таким чином, до вищих цінностей відносяться ті, які містять найбільш значущі уявлення людей про життя, діяльність, призначення людини, а також стійкі, загальноприйняті культурні смисли, зразки, норми життя особистості і всього людства. Формування загальнолюдських цінностей майбутнього фахівця сприяє підвищенню його внутрішнього творчого потенціалу, готовності до професійного самовдосконалення, самовираження та самореалізації.

Отже, морально-духовна досвідченість особистості, яку передбачає компетентнісний підхід, безпосередньо пов’язана з використанням ідей особистісно орієнтованого виховання, за якого вихованець є суб’єктом суспільно значущої поведінки як істотної складової суспільної практики [3, с. 30].

Сформуванню морально-духовної досвідченості особистості в межах компетентнісного підходу у студентів, які здобувають освіту у вищих технічних навчальних закладах, на нашу думку, сприятимуть дисципліни психолого-педагогічного циклу. Адже до структури різних компетентностей випускників технічних університетів окрім професійних обов’язково входять соціокультурний і психолого-педагогічний компоненти.

Петрук В.А. [6, с. 146] в моделі формування компетентності у майбутніх випускників технічних вищих навчальних закладів у процесі двоступеневого навчання в інженерно-технічних компетенціях виділяє мотиваційні компетенції (внутрішні мотиваційні установки позитивних мотивів до навчання), комунікативні компетенції (використання продуктивної комунікації та спілкування для реалізації спільних цілей діяльності, готовність до діалогу як методу засвоєння навчального матеріалу, володіння прийомами і засобами ділових стосунків).

Серед професійних компетенцій бакалавра дослідник виділяє соціально-комунікативну (готовність до взаєморозуміння та взаємодії у комунікації та стосунках, здатність до обговорення та прийняття спільних рішень, здатність брати відповідальність за їхню реалізацію на себе, уникати конфліктів, толерантно розв’язувати їх, якщо вони виникають між учасниками виробничого колективу).

Серед фахових компетенцій магістрів, крім набутих на базі професійних компетенцій бакалавра, вчений виділяє організаційно-управлінську компетенцію (здатність раціонально організувати рентабельне виробництво та керувати ним), соціально-методичну компетенцію (здатність очолювати колектив, нести відповідальність за власні вчинки, професійна мобільність, творчий підхід до роботи з колективом, знання основ конфліктології, здатність сумісництва власних інтересів та потреб підприємства і суспільства, здатність до постійного підвищення освітнього рівня, потреба в актуалізації й реалізації власного потенціалу, здатність точно і коректно передавати знання та формулювати вимоги й завдання підлеглим тощо).

Зрозуміло, що сформувати вищезазначені фахові (професійні) компетенції можливо лише на основі базових компетенцій, які студенти набувають, вивчаючи такі дисципліни, як “Педагогіка і психологія вищої школи”, “Психологія управління”, “Педагогіка вищої школи”, “Психологія управління та конфліктологія”, “Основи педагогіки та методики викладання” тощо.

Майбутній фахівець, особливо технічного ВНЗ, має усвідомити, що психолого-педагогічні знання сприятимуть розвитку його як особистості, формуванню позитивної “Я-концепції”, глибшому розумінню себе та інших, підвищенню ефективності власної професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, психолого-педагогічні компетенції як базові в межах компетентнісного підходу мають незаперечну важливість у формуванні морально-духовної досвідченості особистості і є невід'ємною складовою моделі сучасного фахівця. Викладачі вищих навчальних закладів як фундаментальних, так і психолого-педагогічних дисциплін мають створити сприятливі умови для формування особистості майбутнього фахівця, актуалізації його інтелектуальних і творчих ресурсів. Шляхи створення цих умов, особливо в процесі магістерської підготовки в технічному вищому навчальному закладі, є перспективою подальших досліджень.

Література

1. Айсмонтас Б.Б. Теория обучения: Схемы и тесты. [Текст] / Б.Б.Айсмонтас – М.: Изд-во ВЛАДОС-Пресс, 2002. – 176 с.
2. Андрущенко В.П. Основні тенденції розвитку вищої освіти в Україні на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) [Текст] / В.П.Андрущенко // Вища освіта України. – 2000. – №1. – С.11-17.
3. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці [Текст] / І.Д.Бех // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2 (63). – С.27-31.
4. Калюжна Т.Г. Формування загальнолюдських цінностей майбутнього вчителя під час вивчення курсу «Основи педагогічної творчості і майстерності» [Текст] / Т.Г.Калюжна // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 3-4 (60-61). – С.103-106.
5. Луговий В.І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні [Текст] / В.І.Луговий // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2 (63). – С.13.-23.
6. Петрук В.А. Модельний підхід як складова формування фахових компетенцій майбутнього випускника технічного ВНЗ [Текст] / В.А.Петрук // Освітня об'єкти: реалії та перспективи: Зб. наук. праць. – К.: ІПТО, 2007. – № 1. – С.141-146.
7. Сисоєва С.О. Формування психолого-педагогічної компетентності студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю [Текст] / С.О.Сисоєва // Проблеми освіти у Польщі та Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: Зб. матеріалів Міжн. науково-практичної конференції. – 22-24 квітня, 2009 р. Київ – Житомир / За ред. В.Кременя, Т.Левовицького, С.Сисоєвої. – К.: КІМ, 2009. – С. 772-279.
8. Сухарніков Ю.В. Сучасні розбіжності діяльнісного і компетентнісного підходів до стандартизації освіти в Україні [Текст] / Ю.В.Сухарніков // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2 (63). – С.33-41.
9. Удосконалювати психолого-педагогічний супровід освітніх реформ: Тези доповіді Президента АПН України Василя Кременя на Загальних зборах з питання «Про діяльність Академії педагогічних наук України у 2008 р. та завдання на 2009 р.» [Текст] / В.Г.Кремень // Педагогічна газета. – 2009. – № 3.

Анотація

В статті розглядається проблема формування базових компетенцій в процесі психолого-педагогічної підготовки магістрів як складової загальної компетентності майбутнього фахівця вищого технічного навчального закладу.

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования базовых компетенций в процессе психолого-педагогической подготовки магистров как составляющей общей компетентности будущего специалиста высшего технического учебного заведения.

Summary

The article focuses on proving of basic skills in the process of psychological and pedagogical training of masters as part of the overall competence of the future expert technical high school.

Ключові слова: компетентнісний підхід, базові компетенції, особистісно орієнтоване навчання, психолого-педагогічна підготовка магістрів

Ключевые слова: компетентносный подход, базовые компетенции, личностно ориентированное обучение, психолого-педагогическая подготовка магистров

Key words: competence approach, core competencies, personality-oriented education, psychological and pedagogical training of masters.

Подано до редакції 08.02.2011.